

Český překlad screeningové metody ASSIST

Tadeáš Samuel Zborník

e-mail | t.s.zbornik@gmail.com

Klinika adiktologie 1. LF UK a VFN v Praze

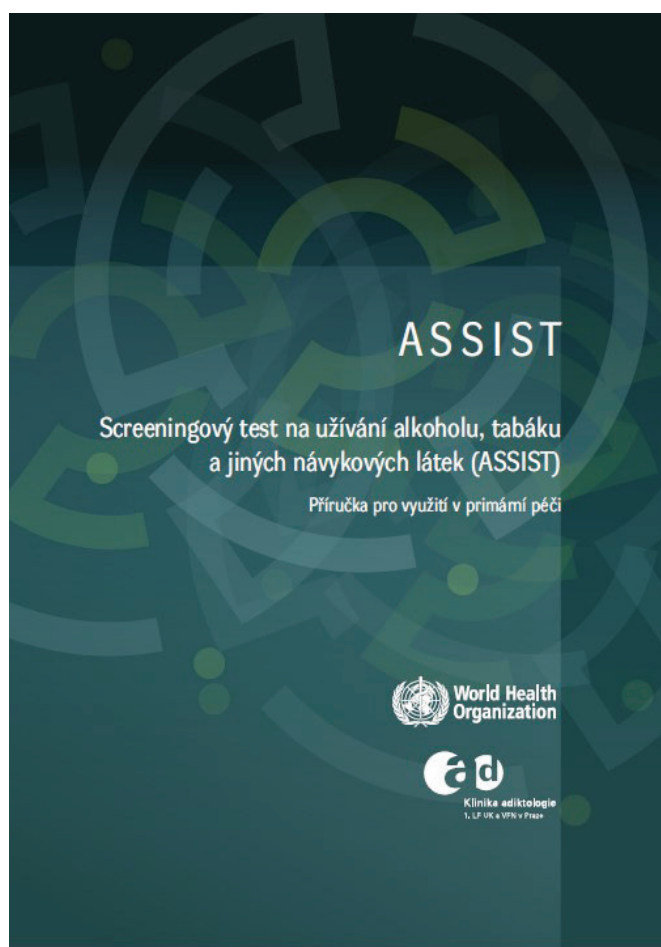
V Praze nedávno vyšla publikace *Screeningový test na užívání alkoholu, tabáku a jiných návykových látek (ASSIST): Příručka pro využití v primární péči*¹. Z anglického originálu² ji do češtiny přeložil Jiří Bareš a vydala ji Klinika adiktologie 1. LF UK a VFN v Praze ve společnosti Hájek Studio.

HISTORIE A VÝVOJ METODY ASSIST

Screeningový test na užívání alkoholu, tabáku a jiných návykových látek (ASSIST) byl vyvinut pod záštitou Světové zdravotnické organizace (WHO) mezinárodní skupinou výzkumných a klinických pracovníků působících v oblasti závislosti v reakci na mimořádnou zátěž, kterou užívání psychoaktivních látek celosvětově představuje pro veřejné zdraví (WHO, 2002; Humeniuk, 2008).

Vznik nástroje ASSIST navazuje na předchozí aktivity WHO v oblasti zdokonalování screeningu užívání alkoholu a souvisejících krátkých intervencí na základě vývoje, validace a propagování Testu pro identifikaci poruch způsobených užíváním alkoholu (Alcohol Use Disorders Identification Test, AUDIT [Babor, 1989; Babor, 2001]). Úspěch projektu AUDIT při propagování screeningu na užívání alkoholu a navazujících krátkých intervencí a jeho efektivita při redukci problémů spojených s užíváním návykových látek zaznamenaná v prostředí primární zdravotní péče se stala podnětem pro rozšíření screeningu a krátkých intervencí (SBI) také na jiné návykové látky a problémy s nimi související, přičemž použité metody se staly modelem pro projekt WHO ASSIST (WHO, 1996).

Nástroj ASSIST je koncipován k aplikaci ze strany pracovníků v primární zdravotní péči, ale osvědčuje se také v jakýchkoli zdravotních a sociálních službách, jejichž personál může v rámci výkonu svých profesních činností

přijít do kontaktu s lidmi, kteří užívají návykové látky rizikovým způsobem, nebo pracuje s lidmi, jejichž užívání návykových látek pro ně může ve srovnání se zbytkem populace představovat zvýšené riziko újmy. Patří sem pracovníci komunitních zdravotních služeb, pracovníci v oblasti péče o duševní zdraví, zdravotní sestry, sociální pracovníci, lékaři specialisté, praktičtí lékaři, psychologové, osoby pracující s mládeží, psychiatři, porodníci, porodní asistentky, poradci, pracovníci vězeňské služby a adiktologičtí pracovníci.

Screening na úrovni primární péče může zvýšit pravděpodobnost záchytu jedinců, kteří sice nejsou na návyko-

1 | Humeniuk, R., Henry-Edwards, S., Ali, R., Poznyak, V., Monteiro, Maristela G. et al. (2022). *Screeningový test na užívání alkoholu, tabáku a jiných návykových látek (ASSIST): Příručka pro využití v primární péči*. Praha: Klinika adiktologie 1. LF UK a VFN v Praze, ISBN 978-80-905717-7-8).

2 | Humeniuk, R., Henry-Edwards, S., Ali, R., Poznyak, V., Monteiro, Maristela G. et al. (2010). *The Alcohol, Smoking and Substance Involvement Screening Test (ASSIST): manual for use in primary care*. World Health Organization. ISBN 978 92 4 159938 2.

vých látkách závislí, ale užívají je škodlivým nebo rizikovým způsobem a budou častěji vykazovat dobrou odezvu na intervenci. Mnohé běžné zdravotní problémy, s nimiž se zdravotníci v primární péči setkávají, může užívání psychoaktivních látek zhoršovat a screening poskytuje příležitost k edukaci klientů o nebezpečí plynoucího z rizikového užívání alkoholu nebo jiných návykových látek. Je prokázáno, že pokud se poskytovatelé primární zdravotní péče dotazují na rizikové faktory z hlediska užívání návykových látek, klienti jsou ochotnější o adiktologických problémech mluvit a uvažovat o možnosti změny svého chování ve vztahu k návykovým látkám.

METODA ASSIST – DOTAZNÍK ASSIST V3.1 A DOTAZNÍK ASSIST FC

Nástroj ASSIST verze 3.1 (Alcohol, Smoking and Substance Involvement Screening Test) je osmipoložkový dotazník, jehož administraci provádí zdravotnický pracovník a zabere přibližně 5–10 minut. Je koncipován tak, aby byl kulturně neutrální a bylo jej možné v různých prostředích uplatnit při provádění screeningu užívání návykových látek: tabákových výrobků, alkoholu, konopí, kokainu, stimulantů amfetaminového typu (ATS), benzodiazepinů, halucinogenů, inhalantů, opioidů i dalších látek.

Na základě nástroje ASSIST se stanoví skóre rizika pro jednotlivé látky, které se následně využije jako východisko k rozhovoru (krátké intervenci) s klienty na téma jejich užívání návykových látek. Výsledné skóre u jednotlivých látek spadá do kategorie „nízkého“, „středního“ nebo „vysokého“ rizika, od níž se pak odvíjí nevhodnější intervence pro danou úroveň užívání, tedy „bez intervence“, „krátká intervence“ nebo „doporučení specializovaného vyšetření a léčby“.

V rámci administrace jsou od osob získávány informace o užívání návykových látek v jejich dosavadním životě a užívání návykových látek a s tím spojených problémech za poslední tři měsíce. Jeho prostřednictvím lze identifikovat celou řadu problémů spojených s užíváním návykových látek, včetně akutní intoxikace, pravidelného užívání, závislého nebo rizikového užívání a injekčního chování. ASSIST lze administrovat samostatně nebo v kombinaci s dalšími otázkami kladenými v rámci obecného rozhovoru o zdravotním stavu, dotazníku zaměřeného na životní styl, posuzování rizik, nebo jako součást anamnézy.

ASSIST je první screeningový test, který se vztahuje na všechny psychoaktivní látky, včetně alkoholu, tabáku a nelegálních návykových látek. Poskytovatelé zdravotní péče díky němu mohou zjišťovat míru rizik souvisejících s každou návykovou látkou, kterou klient užívá. Užívání návykových látek se pojí se somatickými a psychickými problémy, ale je také třeba upozornit, že škodlivé nebo rizikové vzorce užívání alkoholu a návykových látek mohou rovněž užívateli působit významné sociální problémy, jako jsou např. problémy s rodinou nebo přáteli,

problémy se zákonem, problémy v práci nebo ve škole a finanční problémy.

Zdravotničtí pracovníci by si měli být vědomi, že lidé užívají psychoaktivní látky z různých důvodů. Mnoho lidí užívá návykové látky pro jejich příjemné nebo žádoucí účinky, zatímco jiní je mohou užívat k odblokování fyzické nebo psychické bolesti. Užívání návykových látek může plnit i jinou funkci nebo účel. Například uživatelé psychostimulancií mohou tyto látky užívat ke zvýšení své výkonnosti, aby se udrželi v bdělém stavu nebo k redukci hmotnosti. Návykové látky tak působí problémy zejména v souvislosti s akutní intoxikací, pravidelným užíváním nebo závislostí a také v souvislosti se způsobem jejich užívání. Problémy se u člověka mohou vyskytnout ze všech těchto příčin. Nástroj ASSIST je navržen tak, aby detekoval problémy týkající se všech výše zmíněných vzorců užívání návykových látek.

Dotazník ASSIST v3.1 v sobě již obsahuje některá vodítka a pokyny, jimiž se tazatel může při vedení rozhovoru řídit. Některé z těchto pokynů umožňují tazateli určité otázky u konkrétních osob vypustit a rozhovor tak zkrátit. Jiné připomínají tazatelům, aby se pomocí doplňujících otázek snažili zjistit více podrobností a získat tak přesnější odpovědi. Určitá flexibilita při kladení otázek je sice možná, ale je rozhodně důležité, aby padly všechny relevantní otázky a odpovědi na ně byly zaznamenány.

Do českého jazyka je přeložena i zkrácená dvoupoložková verze nástroje ASSIST FC (Alcohol, Smoking and Substance Involvement Screening Test – Frequency & Concern Items), který hodnotí zkušenosti jednotlivce s návykovými látkami za poslední tři měsíce. Navržen je tak, aby identifikoval podskupinu otázek z úplného nástroje ASSIST v3.1 se srovnatelnými psychometrickými vlastnostmi pro klasifikaci „nízkého“, „středního“ nebo „vysokého“ rizika užívání návykových látek. ASSIST-FC nevykazuje žádnou podstatnou ztrátu spolehlivosti, validity a prediktivní schopnosti při statistickém srovnání s ASSIST v3.1 v plné délce a jeho administrace trvá cca 2 minuty. Výhodou je aplikace v prostředích, kde je zapotřebí krátký, účinný a spolehlivý screeningový test k identifikaci jednotlivců s rizikovým a škodlivým užíváním látek, kteří by měli prospěch z krátké intervence. Může být také použit k identifikaci pacientů, kteří vykazují symptomy látkové závislosti, které by vyžadovaly další diagnostické hodnocení.

NAŠE ZKUŠENOSTI

Metoda ASSIST je ucelenou metodou, která obsahuje nejen samotný dotazník, nýbrž také veškeré informace a postupy, které jsou k jeho administraci potřeba – od úvodní řeči, přes zkratky ve vyplňování, vyhodnocení míry rizika závislosti, až po materiály ke krátké intervenci a přílohy k předání dotazovanému. Metodu jsme využili a implementovali v rámci přípravy kurzu *Prevence škodlivého užívání návykových látek a léčba závislosti pro specializaci*

gynekologie a porodnictví, včetně zpracování videí – modelových situací. Použití metody přináší řadu výhod, mimo redukce počtu užívaných testů, např. práce s psychologickou komponentou – důrazem na respekt, naslouchání a důvěrný vztah, vedení respondenta k odpovědnosti. V příručce je uvedeno mnoho příkladů doptávání se, manuál řeší i drobné nuance, jako je nesoulad v položkách a způsob doptávání pro odstranění diskrepance, dále pak důraz na odpovědnost pacienta. Jakmile bude WHO validizována forma dotazníku pro sebesposouzení, internetovou administraci a úpravu skórování a validizace metody pro mladistvé, bude se jednat o bezkonkurenční a komplexně využitelnou metodu.

ZÁVĚR

Záměrem projektu WHO ASSIST je podporovat a propagovat screening a krátké intervence zaměřené na užívání psychoaktivních látek. Aplikace těchto nástrojů ze strany zdravotnických pracovníků přispěje v rámci systémů zdravotní péče k zajištění prevence, časného záchytu a léčby adiktologických poruch, přičemž nejvyšším cílem je snížit zdravotní zátěž, kterou užívání psychoaktivních látek celosvětově představuje.

Thomas Babor, který mj. získal v roce 2021 významné ocenění v podobě čestného doktorátu Karlovy Univerzity (Malinová, 2021), stál také u nápadu přeložit a adaptovat metodiku SBI do českého prostředí (APHA, 2013). Následovala velmi náročná práce na metodice záchytu a práce s těhotnými uživatelkami návykových látek a matkami (WHO, 2014), která získala první pozitivní ohlas u našich kolegů gynekologů a porodníků a která slouží nyní jako podklad ke vzniku prvního vzdělávacího programu na

podporu a šíření této metodiky. Vydání českého překladu a adaptace metodiky ASSIST tak na celý uvedený proces navazuje, přináší metodiku do českého prostředí, zpřístupňuje ji odborné veřejnosti, zajišťuje metodě vzdělávací podporu a propaguje její šíření a funkční vazbu na navazující služby.

Manuál metody ASSIST v českém jazyce, včetně obou dotazníků, je k dispozici na: <https://www.adiktologie.cz/nastroje-pro-evaluaci-preventivnich-a-lecebnych-programu>

Tento výstup vznikl v rámci programu Cooperatio, vědní oblasti HEAS.

ZDROJE

American Public Health Association (2013). *Screeningové vyšetření na problémové užívání alkoholu a navazující krátká intervence: Metodika SBI. Příručka pro pracovníky v oblasti veřejného zdraví*. Praha: Klinika adiktologie, 1. LF UK a VFN v Praze. Boskovice. Nakladatelství ALBERT. ISBN: 978-80-7326-230-3 Dostupné i na: <https://www.adiktologie.cz/file/337/6-blok-099-tisk.pdf>

Babor, T., de la Fuente, J., Saunders, J. & Grant, M. (1989). *AUDIT, The Alcohol Use Disorders Identification Test: Guide lines for use in primary health care*. Geneva, World Health Organization (WHO/MNH/ DAT89.4).

Babor, T., Higgins Biddle, J., Saunders, J. & Monteiro, M. (2001). *AUDIT, The Alcohol Use Disorders Identification Test. Guidelines for use in primary care*. 2nd ed. Geneva, World Health Organization (WHO/MSD/ MSB/01.6).

Humeniuk, R. E., Ali, R. A., Babor, T. F., Farrell, M., Formigoni, M. L., Jittiwutikarn, J., Boerngen de Lacerda, R., Ling, W., Marsden, J., Monteiro, M., Nhiwhatiwa, S., Pal, H., Poznyak, V. & Simon, S (2008). *Validation of the Alcohol, Smoking and Substance Involvement Screening Test (ASSIST)*. *Addiction*, 103(6):1039-1047.

Malinová, M. (2021). Čestný doktorát Univerzity Karlovy udělen profesoru Thomasi F. Baborovi. *Adiktologie v preventivní a léčebné praxi*. 2021;4(4), 220-222 Dostupné na: <https://www.aplp.cz>

WHO ASSIST Working Group (2002). The Alcohol, Smoking and Substance Involvement Screening Test (ASSIST): Development, Reliability and Feasibility. *Addiction*, 97:1183-1194.

WHO Brief Intervention Study Group (1996). A randomised cross-national clinical trial of brief interventions with heavy drinkers. *American Journal of Public Health*, 86(7):948-955.

WHO (2014). *Guidelines for the Identification and Management of Substance Use and Substance Use Disorders in Pregnancy*. Geneva: World Health Organization; 2014. Available from: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK200701>